

Maailmantalouden yhdentyminen

Antti Romppanen

Helsinki 2004

Tämä muistio perustuu Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan, Ulkoasiainministeriön, Helsinki-prosessin sihteeristön ja Kansalaisten Maailmannäyttämön järjestämässä Demokratia globaalissa hallinnassa -seminaarissa 13.10.2004 pidettyyn esitykseen.

Sisällys

Alkusanat

1 Maapalloistumisen nykyvaihe ja prosessin ”driving forces”	1
2 Onko maailmantalouden avautuminen hallittu prosessi?	11
3 Pitäisikö maailmantalouden hallintaa tehostaa?	14
Lähteet	18
Liite	19

Alkusanat

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkimusraportti Globaalitalous ja Suomi (1995) oli ensimmäisiä maailmantalouden avautumista eri näkökulmista pohtivia tutkimuksia Suomessa. Siinä käsiteltiin paitsi yritysten kansainvälistymistä ja sen ponttimena olevia tekijöitä, myös maailmantalouden pelisääntöjä ja eri alueiden tulevaisuutta. Maailmantalouden avautumisen ennakoitiin jatkuvan, koska monet väkirikkaat, kasvavat maat olivat luopuneet ja luopumassa protektionismista ja siirtymässä markkinatalouteen. Rahamarkkinoiden vapautumiseen katsottiin liittyvän riskejä, mutta vakauttavien järjestelmien luomisen arvioitiin olevan vaikeaa. Kiinan nousun talousmahdiksi ennakoitiin jatkuvan. Näin jälkikäteen nämä kehityskulut näyttäivät itsestäänselvyyksiltä.

Tuoreimpana kontribuutiona globalisaatioteemaan VATT julkaisi jokin aika sitten Paula ja Seppo Tiihosen kirjan Kohti globaalivastuuta (2004). Sen tarkastelukulma on, kuten nimikin sanoo huomattavasti laajempi kuin maailmantalous. Se käsittelee talouden rinnalla myös turvallisuus- ja demokratia-kysymyksiä. Näkökulman avartuminen kuvaa hyvin globalisaatiokeskustelun monipuolistumista. Se ei enää rajoitu taloudellisiin vaikutuksiin, vaan nostaa yhä useammin esiin myös maailmantalouden yhdentymisen vaikutukset turvallisuus- ja muuhun politiikkaan, kulttuuriin tai ympäristöön.

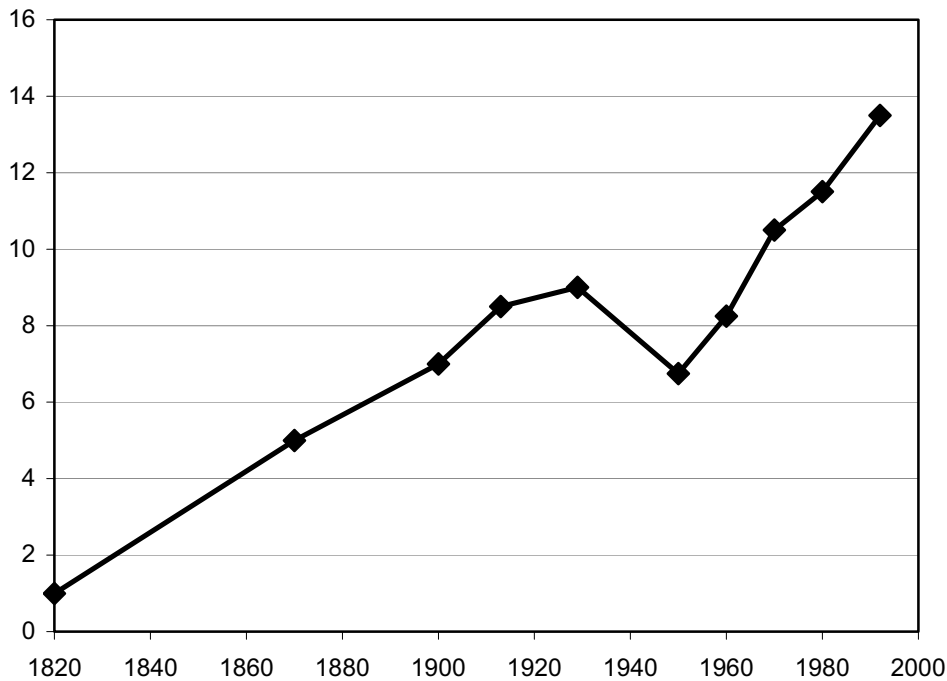
Tässä suppeassa esityksessä pitäydytään perinteisissä teemoissa, kuten ulkomaankaupassa ja suorissa sijoituksissa. Maailmantalouden avautumista tarkastellaan kolmen kysymyksen pohjalta. Ensinnäkin tarkastellaan globalisaation nykyvaihetta: miten se näkyy ulkomaankaupassa ja kansainvälisissä investoinneissa ja mitkä voimat pitävät yllä yhdentymisprosessia. Toiseksi pohditaan globalisaation vaikutuksia ja sitä millaisin keinoin globalisaatiota pyritään ohjaamaan ja hallitsemaan. Lopuksi esitetään joitain arvioita näiden ohjauskeinojen tulevaisuudesta.

1 Maapalloistumisen nykyvaihe ja prosessin ”driving forces”

Kauppavirrat kasvavat ja monipuolistuvat

Maailmantalouden yhdentymistä tai globalisaatiota kuvataan usein kansainvälisen kaupan ja kansainvälisten pääomaliikkeiden avulla. Kansainvälisen kaupan volyyymi on kasvanut ainakin 1820-luvulta nopeammin kuin maailman kokonaistuotanto. Tämä kehitys jatkui liki yhtäjaksoisena 1930-luvun lama-kauteen asti. Sotaan varustautumisen ja sodan aikana taloudet kääntyivät sisäänpäin ja uusi globalisaation vaihe alkoi vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Kuvio 1. Maailman viennin suhde kokonaistuotantoon 1820–1992, kiintein (vuoden 1990) hinnoin.

Lähde: Rodrik, 2000.

Pitkäaikaisesta kasvutrendistä huolimatta maailman kokonaisviennin suhde kokonaistuotantoon on edelleen alhainen, koska suuret taloudet ovat varsin omavaraisia. Pienten ulkomaankaupasta riippuvaisten maiden osuus maailman kokonaistuotannosta on vähäinen. Lähes puolet maailman tuotannosta syntyy maissa, joissa viennin osuus tuotannosta on alle 15 prosenttia. Näitä ovat Yhdysvaltojen ja Japanin ohella sellaiset suuret taloudet kuin Brasilia ja Egypti. Ryhmään kuuluu myös Sudanin, Tansanian, Burundin ja Ruandan kaltaisia

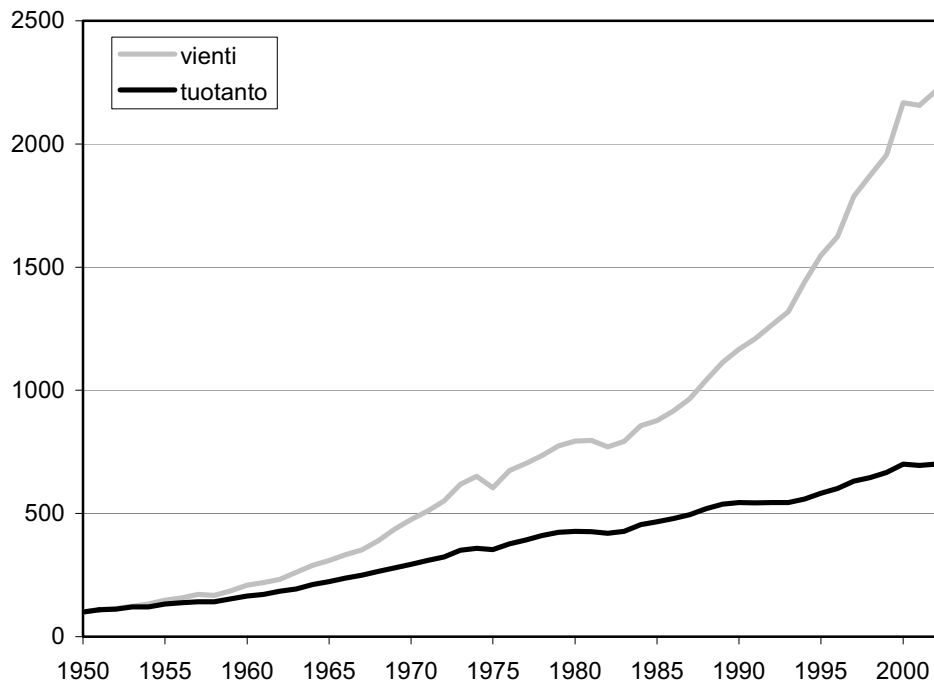
talouksia, joissa ulkomaankaupan merkitys on vähäinen tai on kutistunut poliittisista tai muista syistä johtuen. Eräissä hyvin avoimissa maissa viennin korkea taso johtuu niiden sijainnista. Esimerkiksi suurin osa Hongkongin ulkomaankaupasta on välityskauppaa Kiinaan.

Taulukko 1. Maailman kokonaistuotannon jakautuminen maiden avoimuuden mukaan vuonna 2002.

Avoimuus (viennin osuus tuotannosta)	Osuus maailman kokonaistuotannosta
– 15	46,7
16 – 25	25,4
26 – 35	17,8
36 – 50	1,7
51 –	4,6

Lähde. World Development Indicators, 2004. Osuukien summa ei ole 100, koska kaikista maista ei ole ulkomaankauppätietoja. Talouden avoimuutta mitataan usein ulkomaankaupan suhteella bruttokansantuotteeseen. Tässä viennin ja tuonnin summa on jaettu kahdella, mikä kuvaa suurin piirtein viennin (tai tuonnin) osuutta.

Kuvio 2. Maailman kokonaisviennin ja kokonaistuotannon volyymit vuosina 1950–2002. Ind(1950)=100.

Lähde: WTO, 2004.

Toisen maailmansodan jälkeisellä nopean kasvun kaudellakaan ei kehitys ole ollut tasaista. Maailman kokonaisviennin volyymi on vuodesta 1950 vuoteen 2002 yli 22-kertaistunut. Kokonaistuotanto on vastaavasti seitsenkertaistunut. Ajanjaksolla on nopean kasvun pyrähdyksiä, mutta myös hitaan kasvun tai supistuvan kaupan vuosia. Taantumet näkyvät yleensä samalla tavalla kaupan ja tuotannon kehityskäyrissä. Poikkeus on 1990-luvun alku, jolloin maailman kokonaistuotanto polki paikoillaan, mutta kauppa kasvoi ripeästi. Sama ei kuitenkaan toistunut enää vuonna 2001, jolloin sekä kauppa että kokonaistuotanto supistuivat.

Maailmankaupan kokonaismäärä ja sen suhde tuotantoon antaa karkean kuvan maailmantalouden avautumisesta. Globalisaatiota voidaan havainnollistaa tarkastelemalla ulkomaankaupan alueellisen rakenteen muuttumista. Toisen maailmansodan jälkeen Pohjois-Amerikka ja Länsi-Eurooppa vastasivat kumpikin noin 30 prosentista maailman kokonaisviennistä. Pohjois-Amerikan osuus putosi seuraavina vuosikymmeninä ja vakiintui 1970–1980-luvuilla vajaaseen 20 prosenttiin. Vastaavasti Länsi-Euroopan osuus nousi noin 45 prosenttiin, missä se on säilynyt. Entisen SEV-alueen osuus maailman viennistä oli merkittävä koko sodan jälkeisen ajan aina 1990-luvun alkuun asti. Kauppa oli etupäässä SEV-maiden keskinäistä.

Japanista tuli uusi voimatekijä maailmankauppaan 1950-luvulta lähtien. Sen osuus kasvoi 1990-luvun alkuun asti, jolloin se vastasi noin 10 prosentista maailman viennistä. Japanin rinnalle alkoivat 1970-luvulta lähtien tulla ns. Aasian tiikerit (Hongkong, Korea, Singapore, Taiwan, Thaimaa ja Malesia)¹, joiden kehitysstrategia nojasi voimaperäiseen viennin edistämiseen. Niiden osuus kasvoi erityisesti 1980-luvulla. Näiden neljän alueen – Pohjois-Amerikan, Länsi-Euroopan, Japanin ja tiikereiden – osuus maailman viennistä oli yli neljä viidennestä 1990-luvun alussa. Sen jälkeen vientiosuuttaan on kasvattanut erityisesti Kiina. Kiinan osuus maailman viennistä oli vuonna 1973 vain yksi prosentti, mutta vuonna 2003 jo kuusi prosenttia eli lähes sama kuin Japanin osuus. Kiinan vientiosuuden kasvu onkin tapahtunut Japanin ja Yhdysvaltojen osuuksien kustannuksella

Aasian maiden vientihakuisen kehitysstrategian ohella maailmantalouden avautumiseen on vaikuttanut entisten SEV-maiden siirtyminen markkinatalouteen. Vaikka entisten SEV-maiden osuus maailman viennistä on edelleen pienempi kuin ennen SEV-alueen avautumista, suuntautuu niiden vienti nyt pääosin muualle kuin vanhalle SEV-alueelle. Myös eräiden latalalaisen Amerikan maiden (esim. Meksiko) omaksuma vientiveton kehitysstrategia näkyy niiden osuuden nopeana kasvuna. Intiasta on povailtu Kiinan jälkeen

¹ Ryhmän kokoonpano vaihtelee. Aikaisemmin ryhmään luettiin usein vain neljä ensin mainittua maata. Maailman kauppajärjestö käyttää tilastoissaan nykyisin omana ryhmänä kaikkia kuutta maata (Six East Asian traders).

seuraavaa merkittävää vientimaata. Sen osuus maailman kokonaisviennistä on vielä pieni, ja vaikka osuus on 1990-luvulla ollut kasvussa, se jää selvästi jälkeen siitä, mitä se oli 1940-luvun lopulla.

Taulukko 2. Eräiden alueiden osuus maailman kokonaisviennistä vuosina 1948, 1973, 1993 ja 2003, prosenttia.

Alue	1948	1973	1993	2003
Pohjois-Amerikka	27,3	16,9	16,6	13,7
Länsi-Eurooppa	31,5	45,4	44,0	43,1
Japani	0,4	6,4	9,9	6,5
Aasian tiikerit (6 maata)	3,0	3,4	9,2	9,7
Kiina	0,9	1,0	2,5	6,0
Meksiko	1,0	0,4	1,4	2,3
Intia	2,2	0,5	0,6	0,8
Entinen SEV	6,0	9,1	2,9	5,5

Lähde: WTO, 2004.

Toinen maailmankaupan rakenteellinen muutos on se, että entistä suurempi osa kauppavirroista on yritysten sisäistä komponenttien ja puolivalmisteiden siirtelyä eri maissa sijaitsevien tuotantolaitosten välillä. Yritysten sisäisen kaupan osuus maailman ulkomaankaupasta oli jo 1990-luvun alussa neljännes (UN, 1992). Sen jälkeen osuus lienee edelleen noussut, sillä tämä erityisesti kokoonpanoteollisuudelle ominainen piirre liittyy myös alueiden välisen työnjaon muuttumiseen, mikä on ollut nopeata viime aikoina. Kehittyvät maat tarjoavat usein ainakin jollekin tuotantovaiheelle edullisen sijaintipaikan.

Kauppavirtojen kasvu, uusien kauppavirtojen syntyminen ja yritysten sisäisen kaupan merkityksen voimistuminen osoittavat, että maiden väliset taloussuhteet ovat vahvistuneet ja monipuolistuneet sekä kiinteytyneet ja syventyneet. Sama vaikutus on myös palvelukaupan kasvulla. Palvelukauppa edellyttää yleensä henkilökohtaisempaa kanssakäymistä kuin tavarakauppa ja palveluviennin suhde tavaravientiin on tasaisesti kohonnut. Se on globaalitasolla lähes neljännes ulkomaankaupasta ja monissa maissa laajempaa kuin tavarakauppa.

Kaupan rakenteeseen ja suuntautumiseen vaikuttaa etenkin kaksi pyrkimystä. Ensinnäkin yritykset pyrkivät sijoittamaan tuotannon eri vaiheet logistisesti järkevästi ja siten, että tuotantokustannukset ovat mahdollisimman edulliset. Toiseksi yritykset pyrkivät olemaan läsnä kaikilla keskeisillä markkinoilla. Kun nämä pyrkimykset yhtyvät, kuten Kiinan tapauksessa, voi kaupan ja investointien suuntautumisessa tapahtua merkittäviä muutoksia. Kiinaan sijoittuva tuotanto palvelee paitsi Kiinan ja naapurialueiden nopeasti kasvavia markkinoita, alhaisten tuotantokustannusten ansiosta myös teollisuusmaiden hitaammin kasvavia, mutta ostovoimaisia markkinoita.

Kiinan avautuminen ulkomaisille tuojille ja investoinneille on tuonut globalisaatioon oman terminsä ”Kiina-ilmiön”. Jotkut tarkoittavat sillä työpaikkojen katoa teollisuusmaista, kun yritykset sulkevat siellä tuotantolaitoksia ja laajentavat niitä Kiinassa ja muissa kehittyvissä maissa. Joillekin sama ilmiö näkyy tuotteiden hintojen ja voittojen nopeana nousuna Kiinan nopeasti kasvavan kysynnän seurauksena. Molemmissa näkökulmissa on kysymys samasta asiasta, Kiinan talouskasvua painottavasta kehitysstrategiasta, johon liittyy valtavan talouden avaaminen ja kytkeminen globaaliin talousverkkoon.

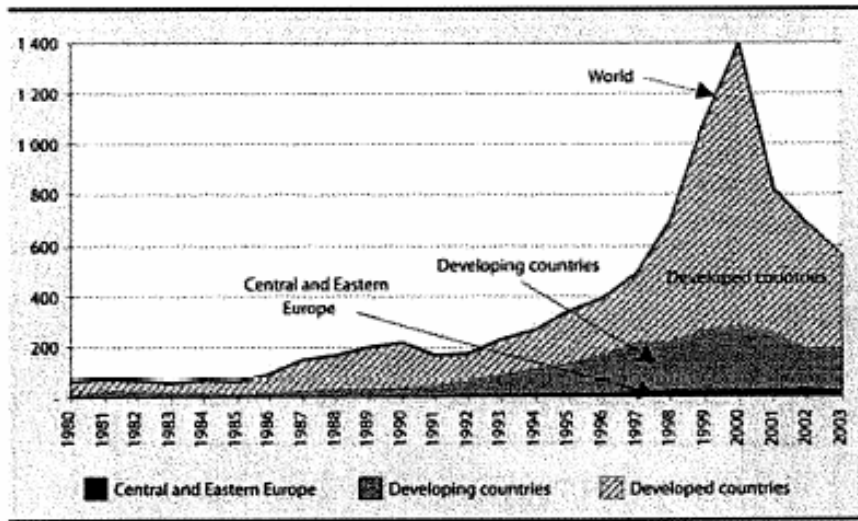
Nykyinen tuotantotapa, missä yritykset keskittyvät ydinosaamiseensa korostaa globaalin markkinan ja yritysten verkottumisen merkitystä. Uudet tuotteet on saatava myyntiin mahdollisimman laajasti, koska aika ”monopolivoittojen” keräämiseen on lyhyt. Kilpailijat pitävät tästä huolen. Riittävän tarjonnan aikaan saamiseksi mahdollisimman nopeasti useilla markkina-alueilla tuotanto kannattaa hajauttaa ja suuri osa tuotannosta kannattaa teettää alihankkijoilla. Suurten yritysten alihankkijat seuraavat pääasiakkaansa sijaintipäätöksiä, mikä on omiaan kiihdyttämään sijoitusvirtoja. Melko pienetkin yritykset joutuvat etabloitumaan ulkomaille säilyttääkseen suuret asiakkaansa

Suorat sijoitukset ulkomaille moninkertaistuneet

Kun tarkastellaan kokonaisuutena kansainvälisiä suoria sijoituksia, Kiina-ilmiötä on vaikea havaita. Sijoitukset ulkomaille ovat olleet jo pitkään tasaisessa kasvussa. Sijoituksista vastaavat lähinnä teollistuneet maat. Valtaosa sijoitusvirroista myös suuntautuu edelleen kehittyneisiin maihin. Erityisen selvästi tämä näkyi 1990-luvun lopulla, kun ulkomaiset sijoitukset kasvoivat voimakkaasti. Teollisuusmaiden väliset sijoitukset ovat lähinnä yrityskauppoja ja fuusioita, joiden arvo kasvoi 1990-luvun loppupuolella yli 50 prosenttia vuosittain (UN, 2004). Sijoitukset kehittyviin talouksiin ovat kuitenkin koko ajan kasvaneet ja niiden suhteellinen osuus paisui 2000-luvun alussa, kun sijoitukset OECD-maihin romahtivat yrityskauppojen vähenemisen myötä. Myös sijoitukset kehittyviin talouksiin supistuivat, mutta huomattavasti vähemmän.

Ulkomaiset investoinnit OECD-maista noin 3.5-kertaistuivat 1980-luvulla ja 4-kertaistuivat 1990-luvulla edelliseen vuosikymmeneen verrattuna. Samalla sijoittajamaiden joukko on monipuolistunut. Kun 1970-luvulla sijoituksista suuri osa tuli Yhdysvalloista, kohosi Japani merkittäväksi sijoitusten lähdeksi 1980-luvulla ja Iso Britannia 1990-luvulla. Monissa muissa maissa yritysten kansainvälistyminen oli hyvin nopeaa. Esimerkiksi Suomesta investoitiin ulkomaille 1990-luvulla yli 100-kertaa enemmän kuin 1970-luvulla ja Suomi lähestyi tässä suhteessa Ruotsia, jossa yritysten kansainvälistyminen oli alkanut aikaisemmin (ks. liitekuvio).

Kuvio 3. Suorat sijoitukset kehittyneisiin maihin, kehittyviin maihin ja KIE-maihin vuosina 1980–2003, mrd. dollaria.

Lähde: UN, 2004.

Eri maista sijoitukset suuntautuvat hiukan eri tahoille. Yli puolet USA:n yritysten ulkomaisista sijoituksista on 1990-luvulla suuntautunut Eurooppaan. Vastaavasti Pohjois-Amerikka (Nafta) on ollut suosittu sijoitusalue Euroopan suurten talouksien ja Japanin sijoittajille. Suomalaiset ovat sijoittaneet lähinnä Ruotsiin ja muihin Euroopan maihin. Aasian osuus suorien sijoitusten kohdealueena oli vielä 1990-luvulla pieni USA:n ja Euroopan OECD-maiden ulkomaisissa sijoituksissa. Japanilaisten yritysten sijoituksista meni 1990-luvun alussa muihin Aasian maihin viidennes eli saman verran kuin Eurooppaan. Vuosikymmenen loppupuolella Aasian osuus supistui, mutta Euroopan osuus kohosi lähes kolmannekseen.

Entistä suurempi osa ulkomaisista investoinneista kohdistuu muualle kuin teollisuuteen. Vielä vuosina 1989–91 yli kolmannes kaikista ulkomailta tulleista investoinneista suuntautui tehdasteollisuuteen ja näistä kolme neljäsosaa teollisuusmaiden tehdasteollisuuteen. Vuosina 2001–2002 tehdasteollisuuden osuus ulkomailta tulleista investoinneista oli pudonnut alle neljäsosaan ja teollisuusmaiden osuus tästä oli enää puolet. Myös teollisuusmaiden rahoitussektorin osuus ulkomaisten investointien kohteena oli kutistunut. Eniten kasvoi liike-elämän palveluihin suuntautuneiden investointien osuus. Kasvua oli sekä teollisuusmaissa että kehittyvissä talouksissa. Kehittyvien talouksien muidenkin palvelualojen kiinnostavuus ulkomaisten investointien kohteena kasvoi voimakkaasti. Kehittyvien maiden osuus kaikista ulkomaisista investoinneista kohosi 20 prosentista 30 prosenttiin.

Taulukko 3. Suorien sijoitusten suuntautuminen 1990-luvulla eräistä maista, prosenttia.

Mistä	Aika	Eurooppaan	Naftaan	Aasiaan	Muualle
USA	1991–1995	53	11	9	27
	1996–2000	55	13	8	24
UK	1991–1995	41	31	7	21
	1996–2000	51	35	4	10
Japani	1991–1995	19	45	19	17
	1996–2000	31	36	16	17
Suomi	1991–1995	85	13	1	1
	1996–2000	85	10	2	3

Lähde: OECD, 2001a.

Taulukko 4. Ulkomailta tulleiden investointien kohdentuminen vuosina 1989–91 ja 2001–2002, prosenttia kaikista.

Toimiala	1989–1991			2001–2002		
	Teollisuus- maat	Kehittyvät maat	Maailma	Teollisuus- maat	Kehittyvät maat	Maailma
Alkutuotanto	4,7	2,0	6,7	6,2	2,6	8,8
Tehdasteollisuus	27,3	9,1	36,4	12,1	11,2	23,3
Rahoitus	18,3	1,2	19,5	10,9	3,6	14,5
Liike-elämän palvelukset	6,2	0,7	6,9	14,7	3,5	18,2
Muut palvelut	20,0	4,1	24,1	24,1	8,5	32,6
Erittelemätön	4,1	2,3	6,4	1,8	0,8	2,6
Yhteensä	80,6	19,4	100	69,8	30,2	100

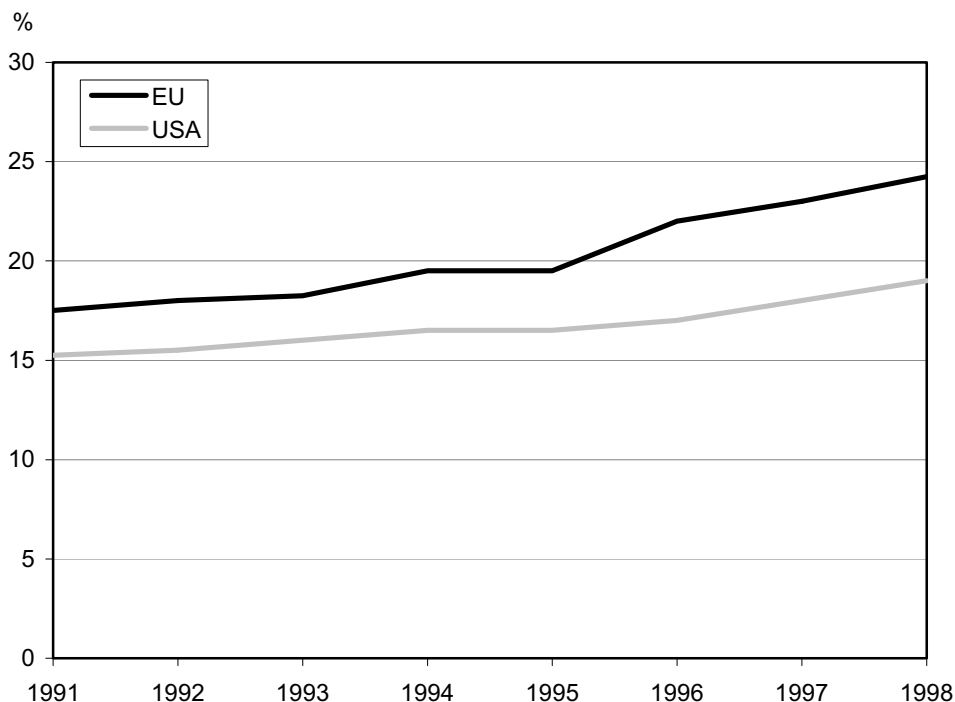
Lähde: UN (2004). Luvut ovat suuntaa antavia. Ne on arvioitu niiden maiden tietojen perusteella, joista on toimialakohtaisia investointitietoja ollut käytettävissä. Nämä kattavat noin 80–90 prosenttia ulkomaisista suorista sijoituksista. Valtaosa alkutuotannon investoinneista on kohdistunut kaivannaistoimintaan.

Myös Suomeen tulleissa ulkomaisissa investoinneissa on palvelujen osuus kasvanut. Se oli 1990-luvun alussa vain kolmannes, mutta vuosina 2000–2002 jo 90 prosenttia. Yli puolet ulkomaalaisten sijoituskannasta Suomessa on palvelu-toimialoilla. Sama on tilanne monissa muissakin OECD-maissa. Ruotsi on selvä poikkeus. Palvelujen osuus ulkomaalaisten sijoituskannasta on vain kolmannes eikä osuus ole kasvanut 1990-luvulla. Suomi poikkeaa puolestaan muista OECD-maista siinä, että suomalaiset palvelualan yritykset eivät juuri investoi ulkomaille. Palvelujen osuus suomalaisten yritysten ulkomaisesta sijoituskannasta on runsas neljännes, kun se useimmissa muissa OECD-maissa 60–70 prosenttia.

Vaikka suomalaiset yritykset aloittivat laajamittaisen kansainvälistymisen myöhään, on ulkomaisten tytäryhtiöiden osuus tuotannosta ja työpaikoista jo merkittävä etenkin teollisuudessa. Vuonna 1998 kolmannes suomalaisten teollisuusyritysten ja viisi prosenttia palvelualan yritysten työpaikoista oli ulkomailla (OECD, 2001). Osuudet olivat vaatimattomia esimerkiksi sveitsiläis- tai ruotsalaisyrityksiin verrattuna, mutta ovat kasvaneet sen jälkeen selvästi.

Ulkomaalaisomistuksessa² olevan tuotannon osuus EU-maiden teollisuudessa on kasvanut 1990-luvun puolivälin jälkeen aikaisempaa ripeämmin ja oli vuosikymmenen lopulla noin 25 prosenttia. Yhdysvalloissa osuus on kasvanut tasaisemmin ja oli vajaat 20 prosenttia. Japanissa osuus on edelleen hyvin vaatimaton, noin prosentin luokkaa.

Kuvio 4. Ulkomaalaisomisteisen tuotannon osuus EU-maiden³ ja Yhdysvaltojen teollisuudessa vuosina 1991–1998.

Lähde: OECD, 2001b.

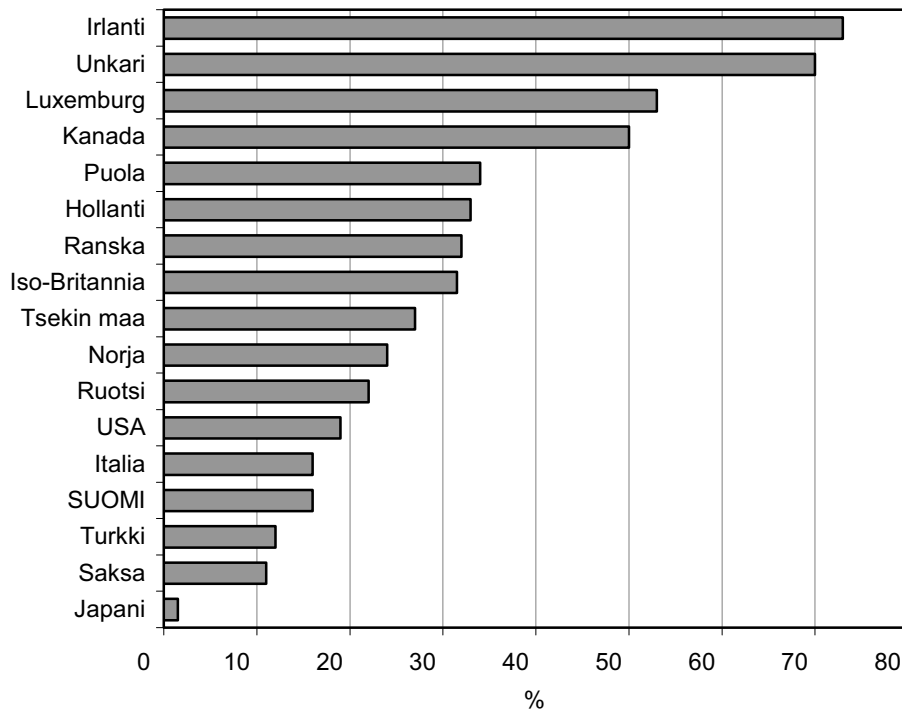
Ulkomaalaisomistus vaihtelee OECD-maiden välillä hyvin paljon. Korkein se oli 1990-luvun lopulla Irlannissa ja Unkarissa, missä 70 prosenttia teollisuustuotannosta tulee ulkomaalaisomistuksessa olevista yrityksistä. Myös Luxemburgissa ja Kanadassa osuus oli yli 50 prosenttia. Suomessa osuus oli alle

² OECD käyttää ulkomaalaisomistuksen rajana vähintään 50 prosentin omistusosuutta (OECD, 2001b).

³ Mukana ovat Saksa, Ranska, Iso Britannia, Italia, Hollanti, Ruotsi, Irlanti ja Suomi.

20 prosenttia eli samaa luokkaa kuin Italiassa ja selvästi pienempi kuin Yhdysvalloissa tai EU:ssa keskimäärin.

Kuvio 5. Ulkomaalaisomisteisen tuotannon osuus eräiden maiden teollisuudessa vuonna 1998.

Lähde: OECD, 2001b.

Ulkomaalaisomistuksen osuus on palveluissa useimmissa OECD-maissa selvästi pienempi kuin teollisuudessa. Poikkeuksia ovat Norja ja Suomi, joissa ulkomaalaisten omistama tuotanto vastasi palveluissa hiukan suurempaa osaa kuin teollisuudessa 1990-luvun lopulla. Molemmissa maissa osuudet olivat kuitenkin melko pienet. Norjassa palveluissa noin 20 prosenttia ja teollisuudessa alle 15 prosenttia, Suomessa molemmissa noin 15 prosenttia tuotannosta tapahtui ulkomaalaisten omistamissa yrityksissä. Korkein eli noin kolmannes ulkomaalaisten omistaman tuotannon osuus palveluissa oli Unkarissa.

Hyödykevirratt ja reaali-investoinnit ulkomaille antavat globalisaatiosta kuvan pitkään jatkuneena asteittain etenevänä prosessina, joka on vielä varsin vaatimatonta suhteessa maiden sisäisiin kulutus- ja investointilukuihin. Finanssijoitusten ja yleensä lyhytaikaisten pääomaliikkeiden kehitys sen sijaan antaa toisenlaisen kuvan maailmantalouden nykyisestä kehitysvaiheesta. Pitkän aikaa kansainväliset pääomaliikkeet liittyivät lähinnä kaupan ja ulkomaisten reaali-investointien rahoitukseen. Nykyisin valtaosa pääomaliikkeistä on erilaisia ja eripituisia finanssijoituksia ja valuuttaliiketoimia. Näistäkin tosin suuri osa

liittyy ulkomaankaupan rahoitukseen, kun kaupan osapuolet ja rahoittajat suojautuvat valuuttakurssien muutoksia vastaan erilaisten johdannais-instrumenttien avulla. Tällaisten transaktioiden määrä on häkellyttävä verrattaessa sitä vuotuisiin kauppavirtoihin tai vuoden aikana syntyneen tuotannon arvoon (ks. esim. Suvanto, 2001).

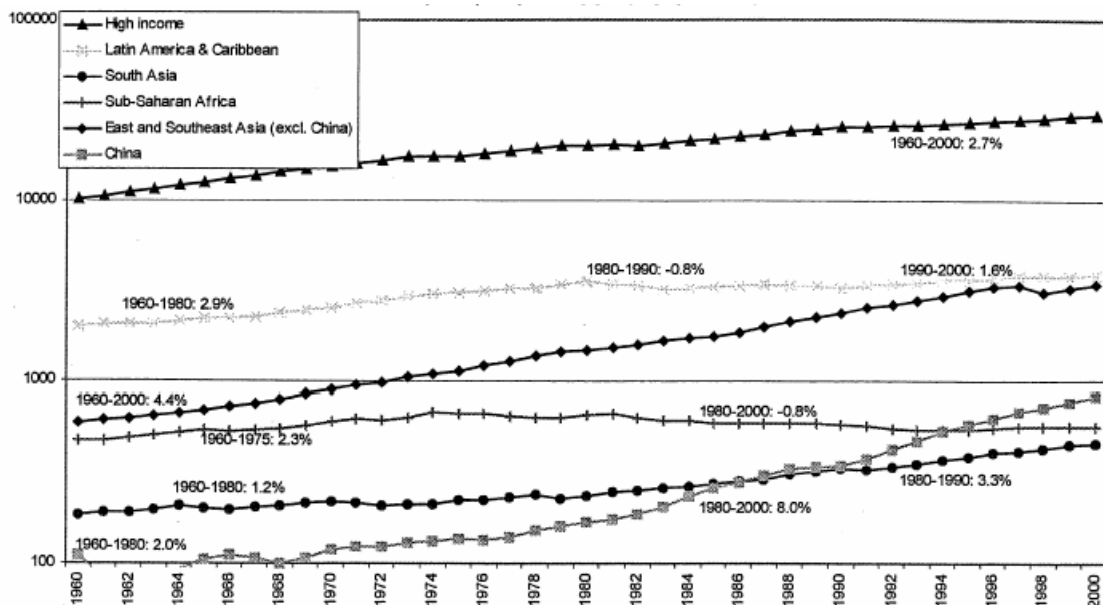
Pääomamarkkinoiden kansainvälistymistä on vauhdittanut sääntelyn purkaminen ja tietoliikenteen kehitys. Markkinoiden vapautuminen ei ole tapahtunut ongelmitta. Pääoman tuonnin vapautuessa säädeltyihin valuuttakursseihin kohdistuneet suuret, osin spekulatiiviset paineet johtivat 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa Suomessa ja monissa muissa teollisuusmaissa suuriin kurssi-muutoksiin, velkaongelmiin ja pankkikriiseihin. Vastaavia ja vielä suurempia ongelmia on koettu sen jälkeen Meksikossa, Aasian maissa, Venäjällä ja Argentiinassa. Näissä ja muissa pienemmissä kriiseissä kansainvälinen rahoitusjärjestelmä on joutunut tiukoille, jotta kokonaisten valtioiden meneminen ”konkurssiin” saataisiin estetyksi.

Maailmantalouden avautuminen ei ole lähelläkään täydellistä. Se on prosessi, jossa joillakin lohkoilla on edetty ripeästi, toisilla ei juuri ollenkaan. Pääoman liikkuvuus on jo niin vapaata, että joidenkin mielestä sitä pitäisi ryhtyä uudelleen säätelemään. Työvoiman liikkuvuutta sen sijaan rajoitetaan edelleen lukuun ottamatta eräitä yhteismarkkina-alueita, joista merkittävin on EU. Hyödyke-kauppa on jatkuvasti vapautunut, mutta etenkin maataloustuotteiden kauppaa säädelään edelleen laajasti. Myös alueellisesti avautuminen on toteutunut epätasaisesti. Eri puolilla maailmaa on kiinteämpiä tai löyhempiä integraatio-yhteisöjä, joiden puitteissa kaupankäynti ja muut liiketoimet ovat vapaampia kuin ulkopuolisten maiden kanssa.

2 Onko maailmantalouden avautuminen hallittu prosessi?

Maailmantalouden avautumiseen ja yhdentymiseen liittyvät hyödyt on katsottu selvästi suuremmiksi kuin haitat, minkä vuoksi avautumista yleisesti tuetaan. Vapaan kaupan ja vapaiden pääomanliikkeiden katsotaan tehostavan voimavarojen kohdentumista ja palvelevan siten kuluttajia kaikkialla halvempien hintojen ja monipuolisemman tuotevalikoiman muodossa. Kovenevasta kilpailusta huolimatta pääoman tuotto ja voitot kasvavat markkinoiden laajentuessa, joten globalisaatio hyödyttää yrityksiä ja niiden omistajia. Ehkä selvin taloudellinen hyöty globalisaatiosta on niille maille, jotka ovat onnistuneet hyödyntämään vapaakaupan avulla omia vahvuuksiaan. Tällaisia esimerkkejä löytyy etenkin väkirikkaasta Aasiasta, missä taloudellinen kasvu on merkinnyt miljoonille ja sadoille miljoonille ihmisille tulotason selvää nousua. Köyhyys ei kuitenkaan ole poistunut ja keskimääräinen tulotaso nopeastikin kasvaneissa maissa on kaukana teollisuusmaiden vastaavasta.

Kuvio 6. Tulotaso (bkt/capita) vuosina 1960–2000 eräillä alueilla (vuoden 1995 dollaria).

Lähde: Rodrik (2003).

Teollisuusmaissa tulotaso on kohonnut keskimäärin runsaan kahden ja puolen prosentin vuosivauhtia jaksolla 1960–2000, kasvun oltua jakson alussa hiukan nopeampaa kuin loppupuolella. Myös latalalaisessa Amerikassa tulotaso kohosi samaa vauhtia vuosina 1960–80, mutta aleni 1980-luvulla ja kasvoi vain hitaasti 1990-luvulla. Kiinassa tulotaso nousi parin prosentin vuosivauhtia jaksolla

1960–1980, mutta sen jälkeen kasvu on ollut 8 prosenttia vuodessa. Kiinan tulotaso ylitti jo 1980-luvulla Etelä-Aasian maiden tulotason, vaikka sielläkin tulotason nousuvauhti on nopeutunut. Muissa Itä- ja Kaakkois-Aasian maissa tulotason nousuvauhti on ollut nopeaa 1960-luvulta lähtien, noin neljä ja puoli prosenttia vuodessa. Rahamarkkinakriisi 1990-luvun lopulla tosin keskeytti tämän kehityksen tilapäisesti. Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa tulotaso on alentunut melkein prosentin vuodessa jaksolla 1980–2000.

Globalisaatio aiheuttaa ongelmia niissäkin maissa, jotka ovat sitä voimakkaimmin tukeneet. Teollisuusmaissa pelätään investointien ja niiden myötä työpaikkojen valumista uusiin matalan kustannustason maihin. Usein ”Kiinailmiö” samaistetaan tähän työpaikkojen siirtymiseen teollisuusmaista kehittyviin maihin. Tuotannon hajauttaminen voi parantaa yritysten kannattavuutta ja hyödyttää kasvavien pääomatulojen kautta myös yrityksen kotimaata. Tämä vaikutus on kuitenkin hämärtyntä sitä mukaa kuin yritysten omistus on kansainvälistynyt ja pääomatulot hajautuvat eri maihin.

Investointien siirtymä on tähän asti uhannut lähinnä yksinkertaisimpien tuotantovaiheiden kuihtumista teollisuusmaissa, mutta on ulottumassa yhä uusiin valmistusteollisuuden vaiheisiin ja palveluihin. Myöskään maatalous ei ole suojassa globalisaatiolta. Teollisuusmaiden maatalous ei pysty kilpailemaan vapaan kaupan oloissa kehittyvien maiden edullisiin luonnonoloihin ja alhaisiin kustannuksiin perustuvan tuotannon kanssa.

Kehittyvissä maissa globalisaation aiheuttamat ongelmat voivat liittyä paitsi kasvaviin suhdannevaihteluihin ja vapaiden pääoman liikkeiden vauhdittamiin rahoitusmarkkinoiden kriiseihin, myös nopean kasvun lieveilmiöihin. Sisäiset tasapainottomuudet, kuten väestöryhmien ja alueiden väliset tulo- ja kehityserot kasvavat, ympäristöongelmat kärjistyvät ja poliittinen vakaus voi vähentyä. Paikallinen elinkeinoelämä voi kuihtua, jos yksipuolisen viennin tulot kanavoituvat lähinnä finanssisijoituksiin ulkomaille ja ylellisyyskulutustavaroiden tuontiin eivätkä talouden rakenteen monipuolistamiseen. Tämä on ongelma monessa öljymaassa.

Maailmantalouden avautumista on ohjattu ja kansainvälisen talouden ongelmia pyritty hallitsemaan toisen maailmansodan jälkeen luoduilla instrumenteilla. Joista merkittävimmät ovat GATT ja sen seuraaja WTO kaupan pelisääntöjen muokkaajana sekä Maailmanpankki/Kansainvälinen Valuuttarahasto/Kansainvälinen järjestelypankki rahoitusmarkkinoilla ja valuuttajärjestelmän ylläpitäjänä. Omalta osaltaan myös OECD ja YK:n alueelliset talousjärjestöt (kuten ECE) ja kehityskonferenssit (Unctad) sekä ILO ovat olleet muokkaamassa maailmantalouden pelisääntöjä.

Maailman kauppajärjestön (WTO ja sen edeltäjä GATT) puitteissa on vapautettu tavara kauppaa ja sovittu sallituista kaupan esteistä. Painopiste oli pitkään

teollisuusmaiden teollisuustuotteiden tulleissa, mutta asteittain mukaan ovat tulleet myös muut maat, muut kaupan esteet sekä maatalous- ja palvelukauppa. Teollisuustuotteiden tullit ovat alentuneet kautta maailman, mutta muiden alojen kaupan vapauttamisessa on edetty hitaasti ja hyödykemarkkinoiden integroituminen on vielä hyvin puutteellista. Teollisuustuotteiden tullien alenemisen ohella WTO:n merkityksen kasvua kuvaa ehkä parhaiten sen alueellisen edustavuuden kasvu. Ensimmäisillä GATT-kierroksilla 1940-luvun lopulla oli mukana vain parikymmentä maata, mutta tuoreimmissa Dohan neuvotteluissa osapuolia oli jo toista sataa.

Pääomaliikkeiden kansainvälisen säätelyn luonne on muuttunut Bretton Woods-sopimukseen perustuneen valuuttajärjestelmän romahdettua. Päävaluutat kelluvat ja niiden keskinäiset kurssit muodostuvat markkinoilla. Kurssivaihtelut esimerkiksi jenin ja dollarin välillä tai dollarin ja euron välillä voivat olla suuria. Pienemmät valuutat on sidottu päävaluuttoihin tai valuuttakoreihin erilaisin kytköksin tai ne kelluvat. Ulkomaalaisomistus on monissa maissa vapautunut, pankit ovat kansainvälistyneet, ja tietoteknologian kehitys mahdollistaa pääoman vapaan liikkuvuuden. Se helpottaa eri maihin hajautetun tuotannon valvontaa ja logistiikan järjestämistä ja mahdollistaa nopeat finanssisijoitukset lähes minne tahansa.

Vaikka hyödykekaupan esteet ovat vähentyneet ja pääomaliikkeet vapautuneet, ei globalisaatio etene vain markkinoiden ohjaamana. WTO kehittää ja valvoo hyödykekaupan pelisääntöjä ja IMF/WB -organisaatioiden rooli on merkittävä etenkin kehittyvien maiden rahoitushuollossa. IMF on ollut keskeisesti mukana ohjaamassa entisiä sosialistisia maita markkinatalouteen. Pelisääntöjä kansainvälisille sijoituksille on pyritty rakentamaan myös OECD:n piirissä, missä on tehty työtä veroparatiisien eliminoimiseksi. Investointisuoja koskevia sopimuksia neuvotellaan edelleen myös kahdenvälisesti (esim. Suomi ja Venäjä). Kansainvälisen rahoitusjärjestelmän toimivuuden kannalta entistä tärkeämpi rooli on pankkien ja rahoituslaitosten vakavaraisuus- tai yritysten luottokelpoisuus-kriteereillä ja kirjanpitosäädöksillä.

3 Pitäisikö maailmantalouden hallintaa tehostaa?

Ulkomaankaupan suhde maailman kokonaistuotantoon on edelleen melko alhainen ja ulkomaiset suorat sijoitukset hyvin suurelta osin teollisuusmaissa sijaitsevien yritysten välisiä fuusioita ja yrityskauppoja. Tässä suhteessa maailmantalouden avautumisessa tai globalisaatiossa on edelleen paljon laajenemisvaraa. Kiinan ja entisten sosialististen maiden integroituminen maailmantalouteen on viime vuosina kiihdyttänyt tätä prosessia ja tuonut globalisaatioon uutta kasvupohjaa. Intian, Venäjän ja latalalaisen Amerikan suurten talouksien aseman maailmantaloudessa odotetaan myös kohoavan. Niiden ennakoitaan vetävän lähivuosina entistä enemmän sijoituksia ja näiden avulla kiihdyttävän talouskasvuun ja kasvattavan vientiään. Kansainvälisen työnjaon muutos jatkuneekin nopeana.

Hyödykekaupan globaalissa vapauttamisessa keskeinen rooli on WTO:lla. Sen toimivuutta on epäilty ja toimintapolitiikkaa arvosteltu, mutta järjestö on saanut aikaan tuloksiakin. Vuonna 1947 allekirjoitettu GATT-sopimus on asteittain laajentunut sekä maantieteellisesti että sisällöllisesti. Ensimmäiset neuvottelukierrokset koskivat teollisuustulleja ja niihin osallistui vain parikymmentä maata. GATTin Uruguayn kierroksella osallistujamaita oli jo yli sata ja neuvottelut koskivat tullien lisäksi muita kaupan esteitä ja immateriaalioikeuksien suojaa. Teollisuuden ohella käsiteltiin myös maataloustuotteiden ja palvelujen kauppaa. Nyt WTO:lla on jo lähes 150 jäsenmaata ja jäsenyysneuvottelut ovat käynnissä parinkymmenen maan kanssa.

Uusien merkittävien maiden, kuten Kiinan ja lähiaikoina ilmeisesti myös Venäjän mukaantulo takaa sen, että WTO on jatkossakin keskeinen organisaatio hyödykekaupan globaalien pelisääntöjen käsittelyssä. Ulkomaankaupan tariffit ovat kutakuinkin puolittuneet 1990-luvun alusta (VNK, 2004) ja myös laadullisia kaupan esteitä (kiintiöitä ym.) on vähennetty. Nykyisen Dohan kierroksen vaikeudet osoittavat kuitenkin, ettei sopimukseen pääsy ole helppoa. Osanottajien määrän kasvu lisää erilaisten ryhmittymien todennäköisyyttä ja vaikeuttaa intressien yhteensovittamista.

WTO:n ohella myös Kansainvälinen työjärjestö (ILO) on vaikuttanut maailmankaupan pelisääntöihin. Se on pyrkinyt kitkemään lapsityövoiman käyttöä, edistämään järjestäytymisvapautta ja vaikuttamaan ylipäänsä siihen, ettei työvoiman riistoa voida käyttää kilpailukeinona. Kioton ilmastopöytäsofimus voidaan nähdä pyrkimyksenä ympäristönormien kansainväliseen huomioon ottamiseen. Kansainvälisen kaupan pelisäännöt eivät ole enää vain tulleista, tuontikiintiöistä tai polkumyyntisäännöistä sopimista, vaan niissä korostuvat entistä enemmän myös työmarkkinoiden ja ympäristönsuojelun normit. Näiden tulisi olla todella globaalisti hyväksytyjä ollakseen tehokkaita. Esimerkiksi Kioton sopimuksen

vaikutukset ovat kyseenalaiset niin pitkään kuin suuret nykyiset ja tulevat päästölähteet ovat sopimuksen ulkopuolella.

WTO:n toiminta markkinoiden vapauttamiseksi ja muu kansainvälisen talouden säätelyn purkaminen on herättänyt myös vastustusta. Arvostelua on tullut etenkin eräiden kansalaisjärjestöjen (mm. attac ja maailman sosiaaliforumi) taholta. Ne katsovat, ettei IMF:n ja WTO:n puitteissa saada aikaan oikeudenmukaista kansainvälistä talousjärjestelmää, jonka rakentamisen katsotaan edellyttävän paitsi reiluja kaupan sääntöjä, myös kansainvälisten finanssisijoitusten säätelyä. Kansainvälinen yhteistyö, jonka avulla erilaisia veroparatiiseja ja pimeän rahan pesupaikkoja pyritään saamaan kuriin, on edennyt nihkeästi. Kaikki eivät hevin tule mukaan näihin sopimuksiin.

Kansalaisjärjestöt ovat esittäneet ns. Tobin-veroa hillitsemään spekulatiivisia valuuttakauppoja. Samalla sen avulla kerättäisiin varoja kehitysmaiden auttamiseksi. Käytännössä näyttää olevan mahdotonta erottaa spekulatiiviset operaatiot kaupan ja investointien rahoitukseen liittyvistä, joten valuuttakauppojen verotus vaikuttaisi myös kansainväliseen kauppaan ja investointeihin (Suvanto, 2001). Vero olisi lisäkustannus, joka hidastaisi kauppaa ja vähentäisi investointeja eli olisi kasvun kannalta haitallinen. Kaikki ekonomistit eivät näe veron vaikutuksia yhtä haitallisina. Esimerkiksi Jan Otto Andersson (2001) arvioi, että kokonaisuudessaan vaikutukset olisivat myönteiset myös talouden kannalta.

Rahoitusmarkkinoiden kansainvälistyminen on lisännyt epävirallisen rahamarkkinayhteistyön merkitystä. Ns. Pariisin klubi on velkojamaiden (19 rikasta maata) säännöllisesti kokoontuva, mutta epävirallinen yhteisö, joka käsittelee velkojen uudelleenjärjestelytarvetta. Sen rooli on ollut merkittävä haettaessa rahamarkkinakriiseistä kärsineiden tai muuten raskaasti velkaantuneiden maiden rahoitusolojen vakauttamiselle tukevaa pohjaa. Samoin se on ollut avainasemassa sovittaessa kehitysmaiden velkojen anteeksiantamisesta.

Globalisaation siunauksellisuuden epäilijöiden keskeinen argumentti on, että se lisää epätasa-arvoa eikä auta köyhyyden poistamisessa. Suuressa osassa Afrikkaa ja monilla muilla alueilla väestön enemmistö ei ole talouden avautumisesta huolimatta päässyt vaurastumisen alkuun. Parhaassa tapauksessa niukka säistä riippuvainen omavaraistalous on muuttunut vielä epävarmemmaksi markkinoiden armoilla oloksi. Talouksien avaamisen tai kansainvälisten tukitoimien hyöty on valunut harvalukuisen eliitin taskuihin ja väestön enemmistö on pysynyt köyhänä tai köyhtynyt entisestään.

On kuitenkin ilmeistä, ettei maailman köyhyyttä lievitetä kauppaa- ja investointivirtoja rajoittamalla. Köyhyyden lievittämiseen tarvitaan oikeudenmukaisia pelisääntöjä ulkomaankauppaan ja kansainvälisiin sijoituksiin ja tehokkaita kehitysohjelmia maakohtaisiin tarpeisiin. Näiden rakentaminen ei ole

helppoa. On vain vähän esimerkkejä siitä, että runsaskaan monenkeskinen tai kahdenvälinen kehitysapu ja kehitysyhteistyö olisivat panneet alulle itseään vahvistavan kehitysprosessin. Erilaisten kehitysyhteistyöohjelmien, velkahelpotusten, maailmanpankin investointien tai kansainvälisen valuuttarahaston talouskuurien teho riippuu paitsi niiden sisällöstä ja laajuudesta ennen kaikkea siitä, miten vastaanottajamaa nämä toimenpiteet ”sulattaa”. Rodrik (2003) on tutkinut kehittyvien maiden talousstrategioita ja päätenyt siihen, että on vaikea löytää yhteistä reseptiä talouskasvun vauhdittamiseen ja sen ylläpitämiseen. Joskus pienetkin muutokset politiikassa antavat merkittävän kasvusysäyksen, mutta kasvun ylläpitäminen ei enää onnistu.

Globalisaation nykyvaiheen keskiössä on kansainvälisten suorien sijoitusten kasvu. Niiden keskeinen edellytys on, että kansallisella lainsäädännöllä taataan ulkomaalaisille oikeus omistamiseen sekä pääomatulojen ansaitsemiseen ja niiden viemiseen maasta. Sitoutuminen tähän on esimerkiksi WTO:n jäsenyyden ehto. Toisaalta esimerkiksi Dani Rodrik (2000) pitää maailmantalouden integraation kannalta keskeisimpänä esteenä kansallisia lainsäädäntöjä. Nämä antavat mahdollisuuden ulkomaalaisten ja kotimaisten osapuolten välillä tehtyjen sopimusten opportunistiseen tulkintaan. Hän näkee maailmantalouden integraation jatkumisessa lähinnä kaksi vaihtoehtoa.

Nykyinen trendi, että maat houkuttelevat investointeja erilaisilla etuuksilla johtaa Rodrikin mielestä siihen, että kansallisia lainsäädäntöjä ja muita kaupan vaikuttavia käytäntöjä (verot, ympäristö-, turvallisuus- ja vastaavat määräykset) harmonisoidaan, höllennetään ja puretaan niin, etteivät ne ohjaa yli rajojen tapahtuvia liiketoimia. Toinen mahdollisuus on siirtää päätöksentekoa globaaleille elimille. Ensin mainittu vaihtoehto merkitsisi kansallisvaltioiden politiikan merkityksen vähentymistä ja jälkimmäinen politiikan siirtymistä ylikansalliselle tasolle. Näin päädyttäisiin aikaa myöten jonkinlaiseen globaaliin liittovaltioon. Rodrik (2000) kannattaa itse jälkimmäistä kehitysnäkymää.

Suoria sijoituksia koskevaa kansainvälistä yhteistyötä voidaan tietysti yrittää lisätä nykymuotoisenakin. Tällöin sen pitäisi koskea paitsi investointisuojan takaamista myös kilpailukeinoja. Ulkomaisten investointien houkuttelua palkkoja, työoloja tai ympäristöä koskevien normien kustannuksella tai erilaisin tuki- ja verohelpotuskeinoin voidaan yrittää rajoittaa. Näiden rajoitusten saaminen kattaviksi ja vaikuttaviksi voi kuitenkin olla käytännössä mahdotonta.

Rodrikin globaalien federaatioiden tuloa voi ennakoida alueellisten integraatiojärjestelyjen yleistyminen. Niitä on eri puolilla maailmaa. EU on näistä tärkein ja kiintein. Sen puitteissa jäsenmaiden talouksia säädellään jo ylikansallisesti. Muut järjestöt ovat lähinnä vapaakauppa-alueita. Sikäli kuin integraatiohankkeet kiinteistyvät ja niiden kattavuus lisääntyy, globaali federaatio on helpompi hahmottaa. Siinä voisi olla lukemattomien kansallisvaltioiden edustajien sijasta alueellisesti integroituneiden maaryhmien (federaatioiden)

edustus. Tämäntapaista kehitystä ennakoisi EU:n roolin vahvistuminen esimerkiksi johtavien teollisuusmaiden (G-7), niiden ja Venäjän (G-8) ja teollisuusmaiden ja suurimpien kehittyvien maiden (G-20) tapaisten maaryhmittymien toiminnassa.

Eräs osa-alue on globalisaatiopohdiskeluissa jäänyt yllättävän vähälle huomiolle. Ihmisten ja työvoiman liikkuvuuden lisääntyminen olisi luonnollinen osa syventyvää globaalia integraatiota. Teoreettiset mallit alueiden välisten tulotasoerojen kaventumisesta korostavat sekä työvoiman että pääomien liikkuvuutta. Kasvaviin sijoituksiin teollisuusmaista kehittyviin maihin ei ole kuitenkaan liittynyt työvoiman muuttoliike päinvastaiseen suuntaan. Teollisuusmaat säätelevät edelleen kehittyvistä maista tulevaa muuttoliikettä työlupa- ja kiintiöjärjestelmin. Myös muista teollisuusmaista tuleva muuttoliike on säädeltyä. Yhteispohjoismaiset työmarkkinat ja EU:n sisäiset työmarkkinat ovat harvinaisia poikkeuksia.

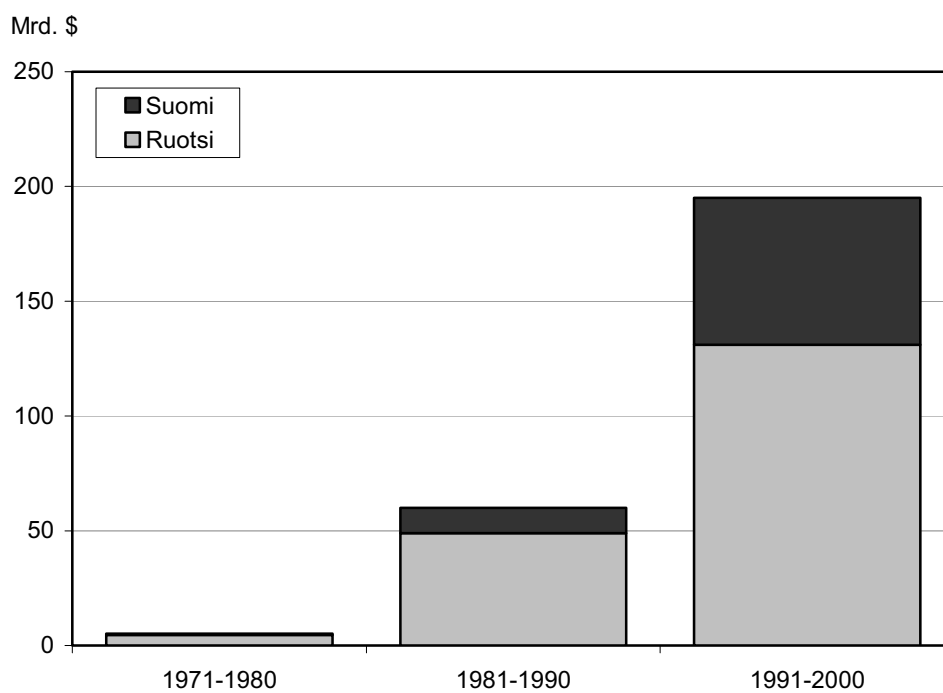
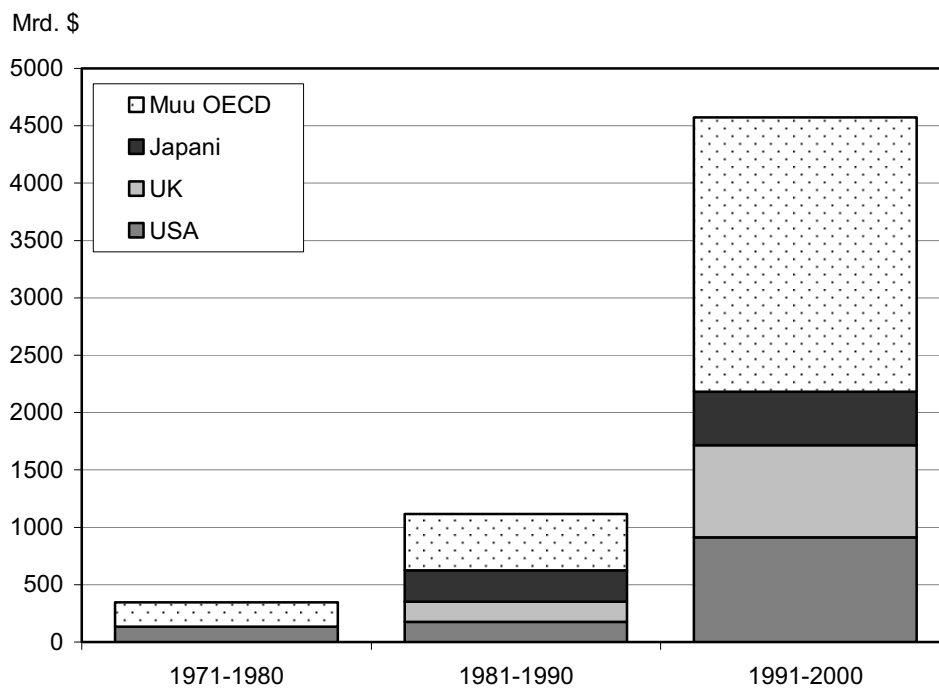
Muuttovirtojen vapauttamista puoltaisi sekä teollisuusmaiden väestön ikääntyminen että laaja alityöllisyys kehittyvissä maissa. Toisaalta kansainvälisen työnjaon nopea muutos pitää teollisuusmaissa yllä laajaa rakenteellista työttömyyttä. Tämä ja mm. kansainväliseen terrorismiin liittyvät epäluulot ovat omiaan pitämään asenteet maahanmuuton vapauttamiseen kielteisinä. Onkin todennäköistä, että muuttoliikettä vapautetaan valikoivasti. Teollisuusmaat sallivat muuton sellaisiin tehtäviin, joihin ei löydy tekijöitä kotimaasta. Nämä voivat olla hyvää koulutusta vaativia, jolloin muuttoliike ei ole lähtömaiden edun mukaista.

Lähteet

- Andersson, J.O.(2001). Pitäisikö valuutta- ja muita finanssitransaktioita verottaa? Kansantaloudellinen aikakauskirja 4/2001.
- OECD (2001a). International Direct Investment Statistics Yearbook 1980–2000.
- OECD (2001b). Measuring Globalisation. The role of multinationals in OECD economies. Vol. I: Manufacturing sector and Vol.II: Services. 2001
- Rodrik, D. (2000). How Far Will International Economic Integration Go? Journal of Economic Perspectives, Vol. 14, Winter 2000.
- Rodrik, D. (2003). Growth Strategies. NBER, Working paper series, no 10050, October 2003.
- Suvanto, A. (2001). Pääomanliikkeet, valuuttakauppa ja Tobinin vero. Kansantaloudellinen aikakauskirja 4/2001.
- WB (2004). World Development Indicators. The World Bank. 2004
- VNK (2004). Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmantaloudessa-selvityksen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004.
- WTO (2004). World Trade Report 2004. World Trade Organisation. 2004.
- UN (1992). World Investment Report 1992. Transnational corporations as engines of growth. 1992.
- UN (2004). World Investment Report 2004. United Nations Conference on trade and Development. 2004.

Liite

Kumulatiiviset suorat sijoitukset ulkomaille kaikista OECD-maista sekä Suomesta ja Ruotsista vuosina 1971–80, 1981–90 ja 1991–2000, mrd. dollaria.

Lähde: OECD, 2001a.

VATT-MUISTIOITA / WORKING NOTES

1. Lehtinen Teemu: Suomen tuloverojärjestelmän efektiivinen rakenne ja sen poikkeaminen suhteellisuudesta. Helsinki 1991.
2. Mäki Tuomo & Tossavainen Pekka: Työmarkkinat vuosina 1990 - 1995. Helsinki 1991.
3. Salomäki Aino & Viitamäki Heikki & Virtanen Sari: Valtion tuki kotitalouksille: suorat tulonsiirrot ja verotuet 1968 - 1990. Helsinki 1991.
4. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaisutoiminta. Helsinki 1991.
5. PM. VATT:n siirtyminen tulosohjaukseen sekä Henkilöstöpoliittisen työryhmän muistio. Helsinki 1991.
6. Multanen Vesa: Maksupolitiikan yleispiirteet OECD-maissa ja erityisesti Pohjoismaissa. Helsinki 1992.
7. Lehtinen Teemu: Nykyarvolaskelmat asuntorahaston uusiin lainoihin sisältyvän tuen arvioinnissa. Helsinki 1992.
8. Hirvonen Kirsi: Terveys- ja sosiaalipalvelujen markkinat: selvitys tietolähteiden nykytilasta. Helsinki 1993.
9. Sarho Risto: Vapaakuntakokeilun maksuihin liittyvät poikkeamishakemukset. Helsinki 1993.
10. VATT:n koulutuspoliittinen ohjelma. Koulutuspoliittisen työryhmän muistio. Helsinki 1993.
11. Säynätjoki Leena: Japanilaisen työelämän peruspiirteitä. Helsinki 1993.
12. Törmä – Vaittinen – Rutherford: Economic Effects of the Finnish Value- Added Tax Reform with Different Treatments of the Basic Production Deduction. Helsinki 1994.
13. Lehtinen – Niinivaara – Salomäki – Alajääskö: TUJA-käsikirja 1991. Tulonsiirtojen ja verotuksen jakaumavaikutusten laskentamalli. Helsinki 1994.
14. Oksanen Virve: Katsaus eräiden eurooppalaisten tutkimuslaitosten toimintaan. Helsinki 1995.
15. Oksanen Virve: Euroopan unionin tutkimuksen neljännen puiteohjelman sisältö, rahoitus ja hakumenettely. Helsinki 1995.
16. Freund Hannu: Työnteon kannustaminen ja sosiaaliturva - katsaus eräisiin uudistuksiin. Helsinki 1995.
17. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen toiminnan kehittäminen. Helsinki 1995.
18. Virén Matti: Kotitalouksissa tehtävän työn verohyvitysjärjestelmien vaikutuksesta valtion talouteen. Helsinki 1997.
19. Rissanen Matti: Telakkatuesta Suomessa. Helsinki 1997.
20. Virén Matti: Finnish Experiences in the European Union - Suomen kokemuksia Euroopan unionissa. Helsinki 1997.
21. Östring Timo: Julkisten palvelujen yksikkökustannukset Pohjoismaissa (KRON). Helsinki 1997.

22. Hjerppe Reino: Asiantuntijakuuleminen valtioneuvoston talous- ja rahaliittoa käsittelevästä selonteosta eduskunnalle valtiovarainvaliokunnan verojaostolle. Helsinki 1997.
23. Holm Pasi – Romppanen Antti: Arvio "Toimivampiin työmarkkinoihin" -raportin (Skog-Räisänen) ehdotusten kansantaloudellisista vaikutuksista. Helsinki 1997.
24. Verojärjestelmän kautta annettava tuki. Helsinki 1997.
25. Lith Pekka: Miljarderna i den grå ekonomin – En rapport om omfattningen och formerna för Finlands dolda ekonomi. Helsinki 1997.
26. Tax Expenditures in Finland. Helsinki 1997.
27. Niskanen Esko: Arvio kirjasta "The Economics of Regulating Road Transport" (Erik Verhoef). Helsinki 1997.
28. Technical Annex of Project Afford PL97-2258. Helsinki 1997.
29. Bowers Claire: Europe Agreements: Trade between the European Union and the Central and East European Countries. Helsinki 1998.
30. Tossavainen Pekka: Panosverot ja toimialoittainen työllisyys. Helsinki 1998.
31. Hjerppe Reino: Lausuntoja valtioneuvoston EMU-tiedonannosta. Helsinki 1998.
32. Viitamäki Heikki: TUJA-mallin kehittäminen. Helsinki 1998.
33. Viitamäki Heikki: Työmarkkinoiden verokiila vuosina 1989-99. Helsinki 1998.
34. Holm Pasi – Mäkinen Mikko: EMU Buffering of the Unemployment Insurance System. Helsinki 1998.
35. Lang Markku: Euroopan unionin jäsenyyden vaikutus maatalojen kassavirtoihin vuonna 1995. Helsinki 1998.
36. Hjerppe Reino – Kemppe Heikki: Julkisen infrastruktuurin tuottavuus. Helsinki 1998.
37. Verojärjestelmän kautta annettava tuki. Helsinki 1998.
38. Tax Expenditures in Finland. Helsinki 1998.
39. Romppanen Antti: Suomen työeläkejärjestelmä kestää vertailun. Helsinki 1999.
40. Mäki Tuomo – Romppanen Antti: Nuoret työhön – varttuneet kouluun. Näkökohtia koulutuksen kehittämisestä. Helsinki 1999.
41. Niskanen Esko – Voipio Iikko B. (toim.): Seminar on Urban Economic Policy / Kaupunkipolitiikan seminaari 13.8.1998. Helsinki 1999.
42. Mäki Tuomo – Virén Matti: Käytännön kokemuksia finanssipolitiikan indikaattorien laskemisesta. Helsinki 1999.
43. Verojärjestelmän kautta annettava tuki. Helsinki 1999.
44. Tax Expenditures in Finland. Helsinki 1999.
45. Kröger Outi – Kärri Timo – Martikainen Minna – Voipio Iikko B.: Perusteellisuuden pääomahuolto 2000 – 2030. Esitutkimus. Helsinki 1999.
46. Viitamäki Heikki: Asumistuen budjetointia ja määräytymisperusteiden valmistelua koskeva selvitys. Helsinki 1999.
47. Junka Teuvo: Asuntojen hinnat vapailla markkinoilla. Helsinki 2000.

48. Kunta- ja aluetalouden seminaari 14.2.2000. Seminaarin alustukset. Helsinki 2000.
49. Viitamäki Heikki: Työmarkkinoiden verokiila vuosina 1990-2000. Helsinki 2000.
50. Valppu Pirkko: A Brief Overview of Working Conditions in the Care Sector. Helsinki 2000.
51. Hjerppe Reino: VATT-10 vuotta – tutkimustuloksia ja uusia visioita. Helsinki 2000.
52. Aronen Kauko – Järviö Maija-Liisa – Luoma Kalevi – Rätty Tarmo (toim.): Peruspalvelut 2000 seminaari 29.11.2000 Seminaarimuistio. Helsinki 2001.
53. Parkkinen Pekka: Työssä jaksaminen pitkällä aikavälillä. Helsinki 2001.
54. Lyytikäinen Teemu: Työn keskimääräisen efektiivisen veroasteen laskeminen OECD:n menetelmällä. Helsinki 2002.
55. Tukiainen Janne – Loikkanen Heikki A.: Kuudes pohjoismainen paikallisjulkistalouden konferenssi – yhteenveto. Helsinki 2002.
56. Aarnos Kari: Vihreät sertifikaatit, uusi tapa tukea sähköntuotantoa uusiutuvista energialähteistä. Helsinki 2002.
57. Kemppi Heikki: Suomen jätepoliittisten tavoitteiden mukaiset jätetutkimuksen tutkimuskokonaisuudet I. tutkimuskluusterit (Wasteprev-projekti). Liitteenä kirjallisuuskatsaus jätteiden synnyn ehkäisystä. Helsinki 2002.
58. Heikkilä Tuomo – Kilponen Juha – Santavirta Torsten (toim.): Suomen tiede- ja teknologiapoliitiikan haasteet ja muuttuva toimintaympäristö. KNOGG-työpajaseminaarin yhteenveto, Innopoli 1.4.2003. Helsinki 2003.
59. Santavirta Torsten: Benchmarking the Competitiveness Strategies of Six Small European Countries: A Small Country Perspective. Helsinki 2003.
60. Antikainen Riikka – Siivonen Erkki: Julkisen sektorin verrokin periaatteet tiehankkeiden osalta. Helsinki 2003.
61. VATT:n palkkauskäsikirja. Helsinki 2003. (Sisäinen)
62. Honkatukia Juha – Kemppi Heikki – Rajala Rami: Energiaverotuksen ja päästökaupan vaikutus kilpailukykyyn. Helsinki 2003.
63. Mikrosimulointimallien välinen yhteistyö. Helsinki 2004.
64. Antikainen Riikka – Siivonen Erkki – Saltevo Anu – Salmela Vesa – Tolvanen Riku: Elinkaarimallitoteutuksen ja parhaan nykykäytännön vertailu. Helsinki 2004.
65. Mustonen Esko – Viitamäki Heikki: Työmarkkinatuelta ansiotyöhön: vaikutukset valtion ja kuntien tuloihin ja menoihin. Helsinki 2004.